

NACIONALIZAM I DRŽAVOTVORSTVO 1850. – 1870.

POLITIČKI REALIZAM

U desetljećima između 1850. i 1870., milijuni ljudi – od Amerike na zapadu do Osmanskog Carstva na istoku – će se okupljati, boriti i umirati u ime nacionalnog jedinstva. Politički vođe spretno će koristiti nacionalističke težnje u izgradnji snažnih država, ali isto tako će se takve težnje koristiti i za kidanje multinacionalnih carstava. Nacionalizam je vrlo brzo evoluirao od ideala ranijih desetljeća, prema pravoj političkoj snazi. Gurao je narode prema nacionalnom jedinstvu u Italiji i Njemačkoj, i prijetio razaranjem Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva. U SAD želje za nacionalnim jedinstvom pomogle su u izbijanju brutalnog građanskog rata. U Francuskoj i nekim drugim zemljama, vladari su provodili reforme kojima bi se ojačalo nacionalno jedinstvo, ali i njihov autoritet kao lidera takve države.

Za razliku od 1848. nacionalistički političari više nisu bili niti revolucionari niti idealisti, već pravi politički realisti, koji oblikuju nacionalizam tako da može pristajati u političkoj realnosti, ili kako je jedan pobornik talijanskog ujedinjenja primijetio: "*da bi se pobijedili topovi i vojnici, potrebni su topovi i vojnici.*" Ta nova generacija nacionalističkih političara, dakle, fokusirala se na praktične stvari, a ne na ideale. Oni su se kockali, pravili kompromise, manipulirali, sve da postignu svoj cilj. Najbolji predstavnici takvih upornih, promućurnih i uspješnih, bili su grof **Camillo di Cavour**, koji je poveo Pijemont prema talijanskom ujedinjenju, i pruski kancelar Otto von Bismarck, koji je to isto napravio s Njemačkom. Naravno, u to društvo potrebno je ubaciti i Abrahama Lincolna, koji je imao velike zasluge za jedinstvo najmoćnije zemlje svijeta – SAD.

UJEDINJENJE ITALIJE

Nakon 1848. vodstvo talijanskog nacionalizma i Risorgimenta prešlo je u ruke Kraljevine Pijemont i Sardinije. Njezin ustavni monarh, Vittorio Emmanuel II, nadao se da će priključenjem ostalih talijanskih pokrajina ojačati svoje kraljevstvo.

Grof Camillo Cavour postaje premijer Pijemonta

Cavour je rođen u dobrostojećoj, plemenitaškoj obitelji u Pijemontu, maloj ali relativno moćnoj nezavisnoj državi u sjevernoj Italiji, koja je uključivala i otok Sardiniju. Kao mladić, sve je radio s proračunatim rizikom – kockao, mešetario na burzi, eksperimentirao s poljoprivrednim dostignućima i uglavnom je imao uspjeha. Sličnu taktiku će primijeniti i u svom političkom djelovanju, koje je u potpunosti podredio talijanskom ujedinjenju. Čak je prije samog izbivanja revolucije 1848. pokrenuo novine *Il Risorgimento*, koje su strastveno podržavale ideju ujedinjene Italije. Pravi politički uzlet Cavoura počeo je od 1852., kada ga je **kralj Vittorio Emmanuel II** postavio za predsjednika vlade Pijemonta.

Cavourovi ciljevi kao predsjednika vlade bili su vrlo jasni. Prvo, želio je modernizirati Pijemont i gospodarski ga ojačati, jer bi to ujedno i politički afirmiralo Pijemont u europskom okruženju. Drugo, morao je osigurati da Pijemont postane lokomotiva

Slika 1: Grof Camillo Cavour koji je uvijek bio samozatajan, i na prvi pogled čovjek od njega ne bi očekivao velika djela. Čak su mu se znali rugati zbog njegovog loptastog izgleda i premalih naočala, ali čovjek je dokazao da zna napraviti Italiju.

talijanskog ujedinjenja. Treće, zagovarao je stvaranje talijanske države kao ustavne monarhije na čelu s pijemontskim kraljem, a ne demokratske republike ili konfederacije na čelu s papom, što su željeli neki drugi.

Efikasna Cavourova diplomacija Vrlo spretno je Cavour upotrijebio diplomaciju, pa čak i slabašnu vojnu silu Pijemonta (ipak su to Talijani!) da bi dobio međunarodnu podršku za borbu protiv najveće prepreke talijanskom ujedinjenju – Austrije.

Slika 2: Tajni sastanak Cavoura i Napoleona III u Plombiersu, 1858. U tom trenutku niti Cavour niti Napoleon nisu bili zainteresirani za kompletno ujedinjenje Italije. Napoleon se nije htio zamjeriti papi Piju IX, ali je morao držati oči na događanjima u Italiji, ipak je preblizu Francuskoj. Cavour se bojao da bi zaostali jug Italije previše opteretio Pijemont. Ipak su se dogovorili da se poslije rata s Austrijom stvori *Kraljevina Sjeverna Italija*, a Francuska bi dobila Nicu i Savoyu. Dogovorena je i udaja princeze Clotilde i jednog Napoleonovog rođaka. U budućnosti je cijela Italija trebala postati savez s papom na čelu.

došlo je do **tajnog dogovora između Cavoura i francuskog cara Napoleona III**, o zajedničkom nastupu protiv Austrije. Plan je bio da se Austriju isprovocira na objavu rata Pijemontu, a onda bi, na stranu Pijemonta, u rat ušla Francuska. Nakon protjerivanja Austrije iz Venecije i Lombardije, ta bi područja anektirao Pijemont, a zauzvrat bi Francuska dobila Nicu i Savoyu. Francuska bi na taj način osigurala utjecaj u Italiji i spriječila moguće ujedinjenje cijele Italije, koja bi joj u budućnosti mogla postati prijetnja.

Rat s Austrijom Cavour je ubrzo počeo provoditi dogovoreni plan i mobilizirao vojsku Pijemonta, na što su se Austrijanci narogušili i uputili ultimatum Pijemontu, kojim traže demobilizaciju, a kako to Cavour odbija, Austrija 1859. objavljuje rat. Francuska vojska, koristeći novu željezničku mrežu brzo

dolazi u pomoć svom malom prijatelju i objavljuje rat Austriji. U dvije krvave bitke – **kod Magente i Solferina**, Austrija je poražena i primorana na povlačenje iz Lombardije. Ali na Cavourovo

iznenađenje, i Francuska je potpisala primirje s Austrijom i izašla iz rata, vjerojatno prestrašena vrlo krvavim bitkama i eventualnim oduživanjem ratovanja, tako da je Venecija i dalje ostala u austrijskim rukama. Stvar su u svoje ruke uzeli nacionalisti u ostalim talijanskim

Slika 3: Scena iz bitke kod Solferina i Henry Dunant, osnivač Crvenog križa. Za bitku kod Solferina, između francuske i pijemontske vojske protiv Austrijanaca, kaže se da je bila jedna od najkrvavijih bitaka XIX st. Ugladeni Napoleon bio je užasnut krvoprolivom koji je vidio, pa je povraćao dok su ga ispraćali s bojišta. Ponudio je čak i carsko rublje da bi se povećale zalihe prve pomoći. Nakon tako krvave bitke i Švicarac Henry Dunant pokrenuo je stvaranje organizacije Crvenog križa.

državicama. Nošeni euforijom početnih uspjeha Pijemonta, srušene su vlasti u srednjoj Italiji, tj. u Modeni, Parmi i Toscani, pa čak i u Romagni (dio Papinske države), a ti se prostori dobrovoljno priključuju Pijemontu, na što je i Napoleon III morao pristati.

Garibaldijevi „Crvenokošuljaši“ i priključenje Kraljevine Obiju Sicilija

Slika 4: *Susret kralja, obučenog u službenu vojnu odoru, i Garibaldija, potpuno neformalno obučenog, s prepoznatljivom maramom oko vrata. Umjetnik je naglasio značaj trenutka i prikazao je Garibaldija kao ponosnog domoljuba, ali koji je ipak skinuo kapu pred svojim kraljem, a isto tako i Garibaldijev konj zauzima pozu poniznosti. Kralj Vittorio Emanuell pokazao je svoje dostojanstvo ravnopravno se rukujući s Garibaldijem. Ovakvim nastupom izbjegnuto je mogući građanski rat u Italiji.*

popularnost do nebeskih razina. Takva popularnost izazivala je dozu straha kod Cavoura, koji se bojao da bi Garibaldijev napad na Rim mogao potaknuti Francusku, pa čak i Austriju da priskoče u pomoć papi. Zato je Cavour poslao svoje trupe, a krenuo je i sam kralj Vittorio Emanuell II, da zaustave Garibaldija. Dvije vojske susrele su se južno od Rima i činilo se da je sukob neizbježan, ali dogodila se – za talijansku budućnost – sjajna stvar, naime **Garibaldi i kralj Vittorio Emanuell pružili su jedan drugome ruku**, što je osiguralo jedinstvo Italije. Galantni rodoljub uskoro se povukao u osamu na mali otok Capreru, ali je i dalje davao podršku svim nastojanjima za priključenje ostalih talijanskih teritorija, a posebno Rima, ujedinjenoj Italiji.

Proglašenje Kraljevine Italije

Kraljevina Italija službeno je proglašena u ožujku 1861., Vittorio Emanuell II proglašen je kraljem, a ustav Pijemonta poslužio je kao pravni temelj nove države, dok je crvena, bijela i zelena tricolora Pijemonta postala službena zastava Kraljevine Italije. Za prvi glavni grad izabrana je Firenza. Tužno je bilo to što Cavour nije poživio da uživa u plodovima svog truda, jer je umro ubrzo nakon proglašenja jedinstvene Italije. Nikad nije bio veliki govornik, ali ostale su upamćene njegove riječi: *"Ne znam držati govore, ali znam napraviti Italiju."*

Priključenje Venecije i Rima Talijanski patrioti željeli su Rim i Veneciju, kad se već toliko postiglo, ali upetljavanje je moglo donijeti mnoštvo rizika. Katolici širom svijeta i dalje su u uvjerenju da mora opstati nezavisnost pape i Rima, a osim toga Napoleon III funkcionira kao

zaštitnik pape. U Veneciji je pak hrpa austrijskih trupa koje mogu biti gadna prijetnja novoj talijanskoj državi. Povoljne vanjskopolitičke okolnosti omogućile su pripajanje Venecije i Rima. U **Austro – pruskom ratu 1866.g.**, obje strane su ponudile Italiji Veneciju u nagradu za svrstavanje na "pravu" stranu. Italija se priklonila Pruskoj pa je nakon rata dobila Veneciju iako je izgubila sve bitke protiv Austrije, uključujući i pomorsku bitku kod Visa. Rim je pripojen nakon povlačenja francuskih trupa iz Rima zbog **Francusko –**

pruskog rata 1870.g., a Rim postaje političko središte države.

Ubrzo nakon ujedinjenja u Italiji je nastao radikalni pokret **Italia irredenta** (Neoslobodena Italija), kojemu je cilj vratiti teritorije koji navodno pripadaju Italiji – Maltu, Nicu, južni Tirol, Dalmaciju, Rijeku, Trst, Istru...

Slika 5: Bitka kod Visa, 1866. Sukobile su se austrijska i talijanska flota u Austro-pruskom ratu. Na čelu austrijske mornarice bio je admiral Tegethoff, koji je nanio gadan poraz talijanskoj mornarici, a potopljen je i jedan od važnijih brodova talijanske mornarice – *Re d'Italia*. Bitka kod Visa bila je jedna od zadnjih pomorskih bitaka u kojoj se koristila stara taktika pramčanog zabijanja u bok protivničkog broda.

Posljedice ujedinjenja Italije U pokušaju poboljšanja odnosa s papom, Italija je izdala tzv. Zakonske garancije, kojima se osigurava potpuna **nezavisnost Vatikana**, a osiguravaju se i godišnji prihodi, ali je to odbio papa Pio IX, koji je sebe proglasio zatvorenikom sve do svoje smrti, 1878. Odbijao je priznati talijansku državu, te je zabranio Katolicima izlazak na nacionalne izbore. Nategnuti odnosi između Italije i Svete Stolice riješit će se tek Lateranskim sporazumima, 1929.

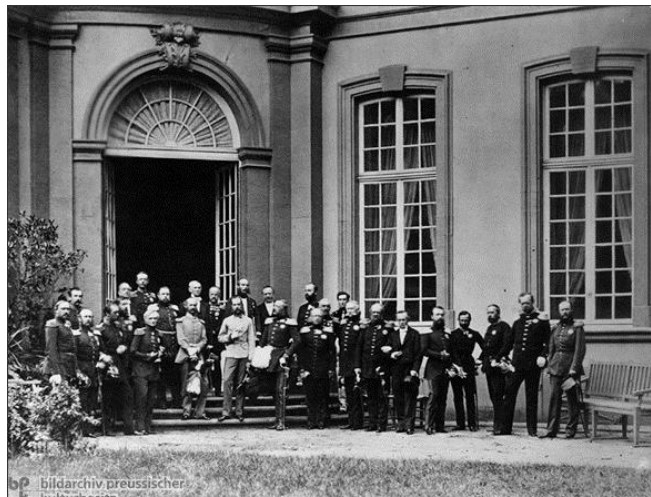
Razdoblje nakon ujedinjenja donijelo je i neke očekivane probleme, a najveći problemi izlazili su iz velikih regionalnih razlika talijanskog Sjevera i Juga. Sjever Italije bio je puno urbaniji, s razvijenom industrijom, jakom kulturom i obrazovanim stanovništvom, za razliku od juga Italije, koji je bio ruralan i siromašan, s vrlo neobrazovanim stanovništvom, koje nije bilo spremno za neke modernije pomake. Italija će se ipak industrijalizirati i urbanizirati po cijelom svom prostoru. Veliki broj stanovnika otići će u emigraciju, najviše u SAD i Latinsku Ameriku.

UJEDINJENJE NJEMAČKE

Kao i Italija, Njemačka kakvu poznajemo nije postojala oko 1850., osim u srcima nacionalista.

Većina njemačkih zemalja pripadala je labavom Njemačkom savezu, ali ta organizacija, pod pokroviteljstvom Austrije,

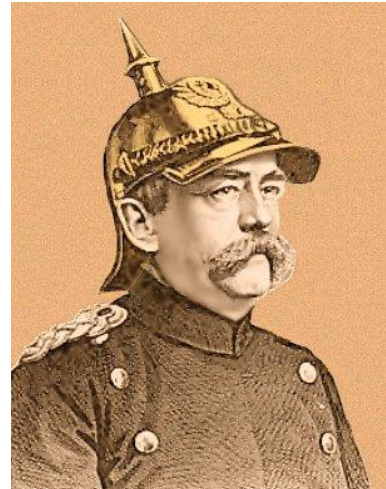
nije funkcionirala kao jedinstvena nacija. Nada za njemačko ujedinjenje ležala je u Pruskoj, koja je svoju snažnu poziciju stekla zahvaljujući ekonomskoj ekspanziji i vodstvu unutar

Slika 6: Sastanak njemačkih prinčeva s Franjom Josipom 1863, u Frankfurtu. Cilj je bio nagovoriti Nijemce da se drže Austrije, a ne Pruske u ujedinjenju njemačkih zemalja. Pruski vladar, na preporuku svog kancelara Bismarcka, nije se pojavio, i time je otvoreno Pruska dala do znanja Austriji da ne podržava njenu politiku.

Zollvereina, njemačke carinske unije koja je poticala industrijalizaciju, posebno u Pruskoj i području Rajne. Do 1853. sve njemačke zemlje, osim Austrije, priključile su se *Zollvereinu*.

Otto von Bismarck postaje pruski kancelar Otto von Bismarck je na političku scenu stupio 1847., i tada je već bio uvjerenja da samo savez konzervatizma i nacionalizma može sačuvati aristokraciju i osigurati snaženje Pruske. **Kralj Wilhelm I** postavlja ga na kancelarsku poziciju od 1862., nadajući se da će on svojim autoritetom pomoći jačanju Pruske i širenju pruske kontrole po njemačkim zemljama. Njegovi glavni neprijatelji bili su liberali i Austrija, kao glavni konkurent u vodećoj poziciji među njemačkim zemljama.

Bismarckova Realpolitik Bismarckovo političko djelovanje ostat će poznato pod nazivom **Realpolitik**, a način na koji će ostvarivati svoje ciljeve utjelovljen je u njegovoj izjavi: *"...neće govori i parlamentarne odluke dovesti do rješenja njemačkog pitanja, nego krv i željezo..."*, što će mu donijeti i nadimak **"željezni kancelar."** Prema Bismarcku, kao pravom realpolitičaru, potrebe države su najvažnije, a njih možete zadovoljiti ako imate moć, koja je puno važnija i snažnija od političkih načela.

Slika 7: Otto von Bismarck, čovjek koji je stvorio pravu politiku, a usput i Njemačku. Kao mladić nije baš izgledao kao osoba koja će ostaviti pamtljivog traga, jer studirajući više je vremena provodio lumpajući i kockajući se, nego što je učio. Izgleda da ga je žena prizemljila, jer nakon ženidbe kao da je doživio prosvjetljenje.

Bismarckovo izazivanje rata s Austrijom

Slično kao Cavour u Italiji, Bismarck je također lovio svaku političku priliku koju bi mogao iskoristiti, čak ih je stvarao ako je bilo potrebno, a nije zazirao niti od proračunatog rizika, uključujući i rat. Prvu priliku stvorili su mu Danci 1864. kada su zaprijetili aneksijom **Schleswiga i Holsteina**, dviju pokrajina između Pruske i Danske, čiji status je bio dvojben već desetljećima. Bismarck je odmah postavio Prusku kao branitelja njemačkog nacionalizma i objavio rat Danskoj, a kao saveznika u tom ratu pozvao je i Austriju. Nakon rata, pokrajinama Schleswig i Holstein zajedno su vladali Pruska i Austrija, što je bila sjajna prilika za

Slika 8: Pruski kralj Wilhelm I u progonu poraženih Austrijanaca nakon bitke kod Sadove. Iza kralja vide se dvojica najzaslužnijih ljudi za taj pruski uspjeh – Bismarck i von Moltke. Pruska vojska iznenadila je Austrijance brzinom. Prusi su po iskustvu američkog građanskog rata koristili željeznicu i telegraf, što im je omogućavalo brzinu pokreta koji Austrijanci nisu mogli pratiti.

provociranje Austrije i izazivanje gužve, te je time Bismarck posijao sjeme budućih sukoba s Austrijom, što je i želio.

Austrija je vrlo brzo objavila rat Pruskoj i time u potpunosti natjerala vodu na Bismarckov mlin. Bismarck je osigurao neutralnost Rusije i Francuske, a pridobio je Italiju na svoju stranu obećavši joj teritorij Venecije. **Austrijsko – pruski rat** trajao je samo sedam tjedana, a glavna bitka odigrala se **1866.g. u Češkoj kod Sadove**, gdje su Prusi pod vodstvom sposobnog generala **Helmutha von Moltkea** potpuno porazili Austrijance. Bismarck je tada istjerao Austriju iz Njemačkog saveza, te je anektirao one njemačke zemlje koje su u ratu bile

na strani Austrije, ali je bio dovoljno mudar da ne anektira austrijske teritorije, što je bila želja kralja i vojnog vodstva, jer se ipak nadao dobrim odnosima s Austrijom u budućnosti.

Slika 4: Propagandni plakat nastao nakon pruske aneksije pokrajine *Alsace* i *Lorraine*. Mlada Francuskinja koja simbolizira okupiranu regiju napastovana je od strane pruskog vojnika. Naslov plakata glasi: "Možeš me uzeti, ali nikada neću biti tvoja!"

Sjevernonjemački savez Prusija je nakon pobjede formirala **Sjevernonjemački savez**, u kojem su postojali čak i neki demokratski oblici vlasti, kao što je zakonodavno tijelo (Reichstag) koje se biralo općim muškim pravom glasa (nek se ljudi vesele). Ipak, izvan Bismarckovog zagrljaja ostale su južnonjemačke, pretežno katoličke zemlje, na čijim su vladarskim pozicijama bile stare dinastije, koje su više okrenute prema aristokratskim krugovima Beča i Pariza negoli Berlina, koji im svojom hladnom efikasnošću i militarizacijom izaziva sumnje.

Bismarckovo izazivanje rata s Francuskom Bismarck je tada shvatio da mu je potrebno nešto više od političke krize da bi privolio južne zemlje na priključenje Sjevernonjemačkom savezu, a to nešto više bio je **rat s Francuskom**.

Povod je nađen vrlo brzo, a vezan je uz natjecanje oko utjecaja u Španjolskoj, a sam sukob bio je gotovo beznačajan, ali kako je Bismarcku bio potreban rat on je u telegramsnoj i diplomatskoj prepisci s Francuzima tenzije digao vrlo visoko, čak do granice uvredljivosti prema Francuzima, pa su Francuzi bili primorani poduzeti ono što je Bismarck želio – objavili su rat Pruskoj u ljeto 1870.g.

U tom ratu do izražaja je u potpunosti došla pruska vojna organiziranost i sav raskoš vojnog talenta generala von Moltkea. Strahovito brzim prodorima Prusi su ušli u Francusku i nanijeli nekoliko gadnih poraza Francuzima. Opkolili su francusku vojsku u Metz, a nove francuske snage koje su krenule pomoći Metz bile su poražene u **bitki kod Sedana** u rujnu 1870.g., a u toj bitki zarobljen je car Napoleon

III. Pariz se našao u potpunom okruženju, sve do siječnja 1871.g. kada je kapitulirao, a time je kapitulirala i Francuska. Srušeno je Drugo Carstvo i utemeljena je **Treća Francuska Republika**, koja je prisiljena na teške mirovne uvjete: plaćanje velike ratne odštete; prepuštanje **Alzacea** i **Lorraine** Njemačkoj, što je osiguralo neprijateljstvo između Njemačke i Francuske, koje će biti centralna tema budućih međunarodnih odnosa.

Slika 9: Kralj Wilhelm i njegove trupe, slavodobitno paradiraju Parizom, 1. ožujka 1871. U pozadini je *Arc de Triomphe*, simbol francuske vojne slave i nacionalnog ponosa. Svakom Francuzu ova se scena zavukla duboko pod kožu i još dugo neće izaći, a u trenu kad izađe ponovit' će se 1940.!

Drugi Reich Bismarck je nakon ove pobjede i jačanja nacionalizma u Njemačkoj mogao sa bolje pozicije pregovarati s južnim zemljama o pristupu ujedinjenoj Njemačkoj, a kako su pregovori završeni uspješno (iako su garantirane određene privilegije i autonomnosti južnih zemalja), moglo se službeno proglasiti njemačko carstvo. Pruski kralj Wilhelm I okrunjen je za njemačkog cara u Versaillesu, u Dvorani ogledala **18. siječnja 1871.g.**, na godišnjicu stvaranja pruske monarhije, time je službeno utemeljen **Drugi Reich** (Prvi Reich je bilo S.R.C.) ili **Njemačko Carstvo**.